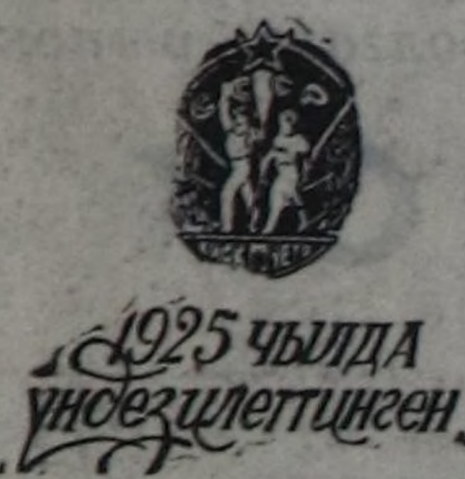

Даарта—нергетиктер хүнү

ЧЫЛЫГ—ХҮННҮҢ АЙТЫРЫ

Эрттип турар, неделениң агазынде суок улам күштеди, казыр ужен градус чедер бээр апарган. Чылдың бооп турары ышкыш, сооктуң күштелири Кызыл хоорайның чурттагыларынга эскертинген. Чүге дээр, чурттагы баянчыларын, ышкыш эрчи кватрларда баянчыларын чурттагыларын кватрларда соок бергенге хомудат чугалап турар апарганар. Ооң-биле кады школаларда, уруглар албан черлеринде болгаш эмгекселерде байдал база дүвүренип чогутурар: бажык иштини температурасы чамдык школаларда болгаш асп-садик-

ның ажылдаптарының кышкы чылдың-нашкык беткели бооп турар дорт чугалап болур. ышкыш чылдыг дамчыдак оолаа-ла, азы дагышкы оолаа-ла келген чалаларын ам-даа чедир кыян. Чамдык уласторда ышкыш чурттагыларын кватрларда соок бергенге хомудат чугалап турар апарганар. Ооң-биле кады школаларда, уруглар албан черлеринде болгаш эмгекселерде байдал база дүвүренип чогутурар: бажык иштини температурасы чамдык школаларда болгаш асп-садик-

дүрүп алыры дыка берге бооп турар. — Хоорайның ийги а-тотранспорт бугурулгези (начальник К. У. Чамзын) хүн бүрүде чогуур санын автомашиналарын тускайлап берип турса-даа, оттулар чүгүл сөөртүлгези эвээш бооп турар. Ол чогуу-на үстүнде чылдагылардан хамаарып турар. Ону ба-рыскалааш, бистер «Каа-Хем» разрезтин (директор В. В. Тропин) удуртул-гези-биле сырый харылаа-ны тудуп, хомур-даш чу-дурүлгези шапкычтарын-ны хемчеглерин алган бис— деп, бугурулгези-техникти кидишти эрлекчиин Г. И. Лобанов чугалааш. — Ди-ректоруң ораанчызы эш Толмачев бо хүнүнде бир чүдүрүкү механизми бис-ке хүнүнү ажылдаар кылдыр тускайлаарын аазаан. Ол сөзүн ээлээр болза, байдал өскөрүлүп болур арга бар. Ынчалза-даа чүдүрүкү ам-даа чок бооп турар.

ТЭЦ-тин коллективни хө-дөлүп-ле турар бугу котел агрегаттарының доду күчү-ү-биле ажылдаарын чедип алыр, хоорайны чылдыг-биле шыдаар шаа-биле хандык даш кызымканай ажылдап турар. Ону коллектив кежи-гүннери боттарының дорт хүлээлгези деп эки билер-даа. Боттарының шудургу ажыл-ижи-биле ону ханды-рып турар кижилер ында эвээш эвес. Котел цетиниң улуг машиници Г. Ф. Ива-нов, турбина цетиниң улуг машиници В. Ф. Дулов, чы-лыг дамчыдагызының сле-сары О. Оюн, слесарьлар П. С. Попов, Н. Е. Ситни-кова дээр ышкыш өске-даа он-он, бедик мергезилди хоочунар кызымканай ажылдап турарлар. Кызыл ТЭЦ-тин коллективинде рес-публика найыспалын чы-лыг-биле четчир хандырап дээр бугу хемчеглерин ап турар.

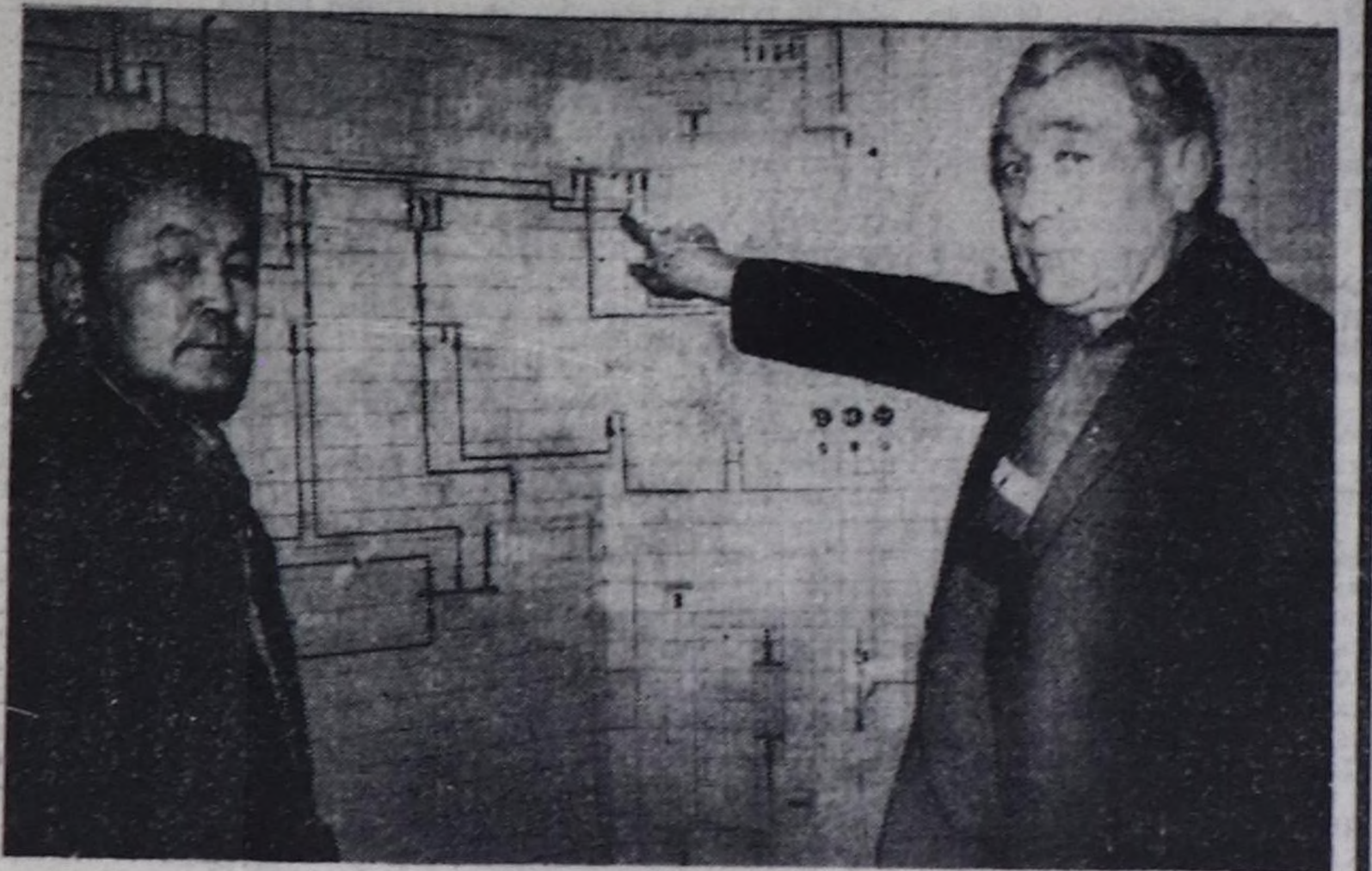

терде 7-8-ле градус чылгы. Чамдык школаларда уруглар тоңуп өөренип турар. Са-диктериниң чаштары үргүл-чү аарып турар. Чикээ-лээр, чоокта чаа Кызыл-дың №3 школазынга ме-дек када соок уружундан өөредилге болбаан. Ол ыш-кыш №15 садик болгаш школа назы чептөөн уруг-ларның өске-даа албан че-рлери хандыгынын кырын-га чедип турган.

Декабрының ортан үезин-ден февралдың төңүзүңге чедир эң соок үе. Чогуу-на бо үеде Кызылдың чурт-такчылары кватрларда соок дээр хомудат, ба-тарелдары септен-селириниң негээр. Бо-даа кышкы ын-дыг байдал үргүлчүлөп ту-рар-дыр.

Ооң чылдагыны хоорай-ның эрге-чагыргаларының болгаш чылдыг-энергия ра-йонунуң, ооң уласторы.

Тыва коммуэнергонуң хөй кижилги коллектив бот-тарының профессионал байырлалын чамдык чедип-кинер-биле уткуп турар. Республиканың хоорай-суурла-рын болгаш малчынар тургаларын элестир иергиз-биле үзүк чок хандырап дээр амгы бо бергезишкенин

Хөмчяк ОНДАРНЫҢ фотолары.

«ЧОРУВУС БҮТКЕН ДЕП БОЛУР»

Каш хонук бурунгаар солунуусу Хову-Аксы суурун чурттагы чоңунуң чымкыны дугайында чүгүл үнгөн болбай. Аңаа «Тыва кобальт» комбинат-ты «Норильск никель» концерниге татыштырар дээниң дугайында чугаа болганын номчуучуларга дыңдаткан бис. Ол чугаа Эвээш болган комбинат-тын кушажыкчы коллективиниң шийитилгези дүштүр Тыва Республиканың Дээди Советиниң Даргазынын ораалчызы М. С. Козлов болган комбинаттын директору А. В. Меньшиков Норильск чедип, үк концерниниң удуртулгези биле ужурашкан. «Шынык» корреспондентин Николай Базыр М. С. Козлов-биле ужурашп, аңаа элээн каш ай-тырлары салган.

— Чоруунар түнели кан-дыг болган ирги, Михаил Сергеевич, ооң-биле бистиниң номчуучуларымыз таныш-тырып көөр силер бе?

— Баштай бичини тода-дылга: мында Хову-Аксы-га болган чымкыш комбинат-тын «Норильск никель» концерни-биле кады айкала-ла, плазынын дугайында чугаа-га чоруп турган болбай. Херек кырында ол хоорай-да «Норильск никель» деп комбинат болгаш «Норильск

нады ажылдадыр деп турар. Норильскке ол комби-наттын директору А. В. Фи-латов концерниниң чингине директору бооп турар. Ол бисти аажок чылгы уткуп ал, келген хөрөөн таласы-биле даалгалары бис оор өрөөнине олурдуу-ла, бо-дунуң ажылдакчыларын кы-гыртп келген берип кагы. Ынчангаш комбинатты кон-церниге каттыштырарына баш бурунгаар чедип-өөр-көшкен оларның ойтла-вайн турары оон-на билине берген. Ынчангаш чорувус колдунда бүткен деп болур.

— Ол кады ажылдажыл-га чогуу на канчаар илерет-тинер боор чүве ирги?

— Комбинат ий чыл дур-гузунда «Тыва кобальт» комбинатка 20-25 миллион рубль түнүчү ху чок чээли-ни бээр. Ол ашка-хөрөгүниң болдуунда «Норильск ни-кель» комбинаттын кобальт

концентрадын болбаа-зыра-дырын технологиязын шийгээдип алырыга аяк-ка-лап апар. Ук технологи-яны шийгээдип алырыңа тодагарай айтырларын де-кабрь 16-18-те концерниниң тускай артемагнериниң Но-рильскке болур чөвүл-чүлүгүлүгү чугалаагыр. Аңаа ам Красноярскке болгаш Новосибирскке чорутуу-п турар шийгезде ажылдаар тундурлар база дыңат-тыр. Ынчангаш бистин баган ай-тырларын чогуу на аңаа үе-ш шийтпирлеттинер апар.

— Ынчангаш комбинаттын удуртулгези «Тыва кобальт» комбинаттын «Норильск никель» комбинат-биле кады айкалдакчыларын дуга-йында тускай доктадыл-хулап алыры Тыва рес-публиканың Дээди Советин-ден болгаш Министрлер Чөвүлелинден дилээн. Ол ыныг болбай азы, ол хире хөй ашка-хөрөгиге кады

ажылдакчыга быжыг үн-дөзүн, магадылал херек-ле болбай.

— Бистиң аажок карыла-лыг комбинаттык кон-церниге кады ап турарынын чылдагыны, норильски-лериниң союургалдары тү-ирги?

— Хамыктын мурунча, бо кады айкалдакчыларын комбинатта тургустунуп ке-лген байдалды энжидеринге илгир боорунга илгес. Шаң херекселдерин комбинатты аңаа-ла канчаарга, кыска-даа база хомуданчыг бол-байн канчаар. Оон кадында комбинаттын удуртулгези Тыва Хову-Аксынын чогуулга-на кайы-бир союуртуу баа-зынга шырап дээр дузалал айкалдагыны. Хадын хөдө-дөшкө алаа баа-зын тур-густунуп болбай бар. Болуп көөргө, ыныг-ла нармн эгес негеледе хире. Оон кады-на ол алдынган чээлидери

БОЛУУШКУННАР, ФАКТЫЛАР, МЕДЭЭЛЕР

ПАРЛАМЕНТ БАДЫЛААН

МОСКВА (СЭТА). Хамаарышпас күрүнелериниң кады найырадакчыларын дугайында дугуржулганы Рос-сийаның парламентиниң декабрь 12-де күштүг болдуруп бадылаан. Дугуржулганы күштүг кылдыр бадылаары дээр 188 депутаттар бадылаан, 6 депутаттар уду-р болган, 7 депутаттар дадагалзаан.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ПАРЛАЛГА

КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

МОСКВА (СЭТА). СССР Президентиниң Михаил Гор-бачев массалыг информация чепсектериниң төлөөлөк-чери-биле декабрь 12-де Москвага ужурашкан. Күр-нелериниң чаа кады найыра-дакчыларын. Брестке эге-лээн чорудулганын рес-публикаларын төлөөлөкчелер-аг-органнары бир аяк чүдүдүг деп санаар болза, ыныг шийлп алмышкы-биле мей-шээренирин, чорудулга кижиринге белгени, рес-публикаларын удурткучулар-биле сүмелжирин Президент меделгезин.

Кады чаа найырадакчы-ларын чорудулганы бүгү кризистен уластарын ушту-нап.

ПАЛАТАЛАР ХУРАЛЫНГА

МОСКВА (СЭТА). Ха-маарышпас күрүнелериниң кады найырадакчыларын дугайында дугуржулга-биле холбаштыр чуртта тур-густунган байдалын дугайы-нда Эвээш парламентиниң депутаттары декабрь 12-де санал-оналдарын солуккан. Белоруссиядан болгаш Рос-сиядан СССР-ниң уаус де-путаттары ол республика-ларын удуртулганы Эвээш парламентиниң кий-гирти апарган болганда, СССР-ниң Дээди Советиниң сессиязын таарымчалыг чо-рударына идеген болур аргавыс чөгөнгү-дир деп, Республикалар Советиниң даргазы Анураб Алим-жанов чугалааш.

Ново-Огарево чорудул-ганы киришкен суверениг беш республикаларын пре-зиденттерини ужуражыш-кыны Ашхабад хоорайда бөгүн эгелээн, олар кан-дыг шийтпирин хүлээп алы-ры билингинге чедир манаа-

ДЕПУТАТТАРНЫҢ

КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Бо чылдың ноябрь 12-18-те үнгөн совет журналистер-иниң «Голос» деп солунуна Евгений Саенга деп кижиниң бижээн «Артгар кырында дайын сезону» деп чүдү Тываның чоңун Россия Федерациязынын хөй национ-алдыг чоңу-биле, эа ышкыш орус чоң-биле бакташтыр сорулгалыг, коргунчүт хон-ну-да болур. Ону декабрь 11-де үнгөн «Кичи» солунга чара парлаан.

«Голос» солунда ол чүдүл номчаан, ыныг нүгүлдү кижин кайгал хамас-тыр. Тывадан дашкаар өөренип ту-рар тыва студенттерини, шери-де ашка-хөдүлүг ыныг чүдүлүр дээр ышкыш улааныг, дүжөк анык оолдар-га өлүртүр, өттөдөр чоруп Кемерово, Красноярск, Иркутск, Москва, Свердловск болгаш оон-ла өске об-ластарда көүлүдүн. Чүгүл ий чикер: 1991 чылдың ноябрь-декабрь эгезинге чедир Чөөн-Хемчик кокуунун Чыраа-Бажында бир, Шемиден бир шериг оолдар өлүр өттөткен. Бирозиниң дугайы «Тываның аныктары» солунга парлаан. Шемиден оолдун сөөгүн чаа энжиди.

Тыва Республиканың декабрь 18-те болур элчилгит сессиязыга бо айтырыгын кинигеш, «Голос» солунда Евгений Саенга деп кижиге Тыва Республиканың прокурату-разы херек оттурарын дилеп тур бис.

Көкөлдөй МОНГУШ, Радио-журналист.

САГЫШ ЧОВААШКЫН

РСФСР-ниң Пенсия дугайында хоойлузу 1992 чылдың январь 1-ден эгелеп амдыралга боттанып кирер. Оон-биле холбаштыр республиканың социал хандырылга органынын ажалык хемчээл улаткан.

Пенсинынын хемчээл ээри-биле чергелештир бистин республикада дөрт үш муң аныг кижиниң пенсиязын эде санаар. Пенсионерлер-ниң болгаш инвалидтериниң амдыралында холбашкан бо чугула херекче чаштыр болдурайт, шын санаары-биле Социал хандырылга министрствозунун, оон ра-йоннарда, хоорайларда кил-дистериниң ажалдакчыларын семинарын чооку хүн-нерде эрттирер көрдүгөн. Пенсионерлериниң болгаш инвалидтериниң амдырал-чурттагызын байдалын энжидеринге, социал хан-дырылга кидистериниң ажал-чорудулганын сайы-раптайдырарына Тыва Рес-

публиканың Социал ханды-рылга министрствозу (ми-нистри С. Д. Киров) хөй буру кичээлгэй салып турар. Министрство республиканың инвалидтер нитиеленин баштаар черинге дузалачы кылдыр 10 муң рубль. Кызыл хоорайнынга 5 муң рубль, Улуг-Хемде социал хандырылга кидистериниң 3 муң рубль-биле берген. Ол ан-дистериниң ажалдакчыларын семинарын чооку хүн-нерде эрттирер көрдүгөн.

Пенсионерлериниң болгаш инвалидтериниң амдырал-чурттагызын байдалын энжидеринге, социал хан-дырылга кидистериниң ажал-чорудулганын сайы-раптайдырарына Тыва Рес-

Караа көрбестериниң Бүгү-Россия нитиеленин Тыва салбырынын клубунга библиотка болгаш клуб чөвүл-ленин организастаан Тыва Республиканын улустуң чогаалчызы Кызыл-Эник Кудамы-биле өөрелдиге-бүдү-рүлгө черини ажалчыларын ужуражылганы созу-н болуп өрткен.

Чогаалчы бодунуң чогаал ажалы-биле чылганынын таныштырып, ам-даа чогаалдарын уламчылап турарын дыңнаткан. Чогаалчынын романнарын, тоожулары-нын, чечен чугааларын дугайында, хууда амдыра-лыга хамаарышкан айтырлар хөй болган. Сурагыс чогаалчы библиотка ажалдакчыларын суй-белеткери-нин тыыскаан.

Истингир, Истингир.

